

Oikeusministeriö

Lausuntopyyntö VN/12734/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi liittyen pakottamalla solmitun avioliiton kumoamiseen; sisäministeriön lausunto

Oikeusministeriö on pyytänyt sisäministeriöltä lausuntoa koskien luonnosta hallituksen esitykseksi liittyen pakottamalla solmitun avioliiton kumoamiseen.

Sisäministeriö lausuu asiassa seuraavaa.

Pakottamalla solmitun avioliiton kumoaminen

Esitysluonnoksessa todetaan, että pakottamalla solmitun avioliiton purkamisen erillissäätelyssä on päädytty avioliiton kumoamiseen, koska se antaa avioliittoon pakotetulle sekä oikeudellista että taloudellista suojaa toisin kuin avioliiton vahvistaminen mitättömäksi. Avioliiton kumoaminen on oikeusvaikutuksiltaan myös liitosta syntyneen lapsen edun mukainen ratkaisu.

Lainvalmistelutyön yhteydessä valmistellusta arviomuistiosta antamassaan lausunnossa (SMDno-2020-177) sisäministeriö on pitänyt avioliiton kumoamista perusteltuna menettelytapana. Arviomuistion lausuntotiivistelmän mukaan sisäministeriö on todennut, että ulkomaalaislain ja kansalaisuuslain näkökulmasta avioliiton julistaminen mitättömäksi saattaisi asettaa toisen tai molemmat puoliset sekä heidän yhteiset lapsensa kohtuuttoman hankalaan asemaan. Muutokset perhesuhteissa voivat vaikuttaa esimerkiksi oleskeluluvan myöntämiseen tai kansalaisuuden saamiseen. Esimerkiksi kansalaisuuslain (359/2003) 9 §:n mukaan lapsen Suomen kansalaisuus voi määräytyä myös vanhempien avioliiton perusteella. Kun kumotun avioliiton oikeusvaikutukset vastaisivat esitysluonnoksessa esitetyllä tavalla avioeron oikeusvaikutuksia, lapsen katsottaisiin myös avioliiton kumoamisen jälkeen olevan Suomen kansalainen. Näin avioliiton kumoaminen olisi lapsen oikeuksien näkökulmasta mitätöntä parempi vaihtoehto.

Sisäministeriö pitää tärkeänä, että pakkoavioliittoja torjutaan kaikin käytössä olevin keinoin siten, että samalla turvataan pakkoavioliiton kohteeksi joutuneen oikeuksien toteutuminen. Sisäministeriö kannattaa luonnosta hallituksen esitykseksi, mutta katsoo, että sen valmistelua tulisi jatkaa uhrin oikeuksien turvaamiseksi.

Lausunto

SM2034317

09.12.2020

00.02.04

SMDno-2020-2446

Kuten sisäministeriö on arviomuistiovaiheessa lausunnossaan (SMDno-2020-177) todennut, EU-oikeus tai Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet eivät edellytä Suomea tekemään muutosta voimassa olevaan lainsäädäntöön. Edelleen on tuotu julki seikkoja, joiden johdosta nyt esitetty avioliiton kumoamista koskeva erillissäätely olisi mahdollisesti saattamassa kohderyhmään kuuluvat naiset ja tytöt Istanbulin sopimuksen 32 artiklassa todetun tavoitteen saavuttamisen kustannuksella nykyistä heikompaan asemaan. Euroopan neuvoston yleissopimuksen naiseen kohdistuvan välivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (SopS 53/2015, ns. Istanbulin sopimus) 32 artiklan mukaan sopimuksen osapuolien tulee toteuttaa tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että pakottamalla solmitut avioliitot voidaan mitätöidä, kumota tai purkaa aiheuttamatta uhreille kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa. Sisäministeriön näkemyksen mukaan luonnos ei täytä riittävästi 32 artiklan edellyttämää tasoa. Istanbulin Sopimuksen 32 artiklan mukaan pakottamalla solmittujen avioliittojen kumoamiseen liittyvällä lainsäädännöllä ei tulisi aiheuttaa uhreille kohtuuttomia hankaluuksia tai välillisiä taloudellisia vaikeuksia, ja ettei avioliiton päättäminen vaikuta haitallisesti pakkoavioliiton uhrin oikeuksiin. Tämä tulisi varmistaa hallituksen esityksen jatkovalmistelussa.

Sisäministeriön näkemyksen mukaan esityksen vaikutuksia pakottamalla solmitun avioliiton uhreille ei ole arvioitu riittävän kokonaisvaltaisesti. Sisäministeriö on tuonut jo aiemmin esille lainsäädäntöhankkeen pakkoavioliiton uhrille mahdollisesti aiheuttamia kohtuuttomia hankaluuksia tai välillisiä taloudellisia vaikeuksia, joilla voidaan samalla katsoa olevan haitallisia vaikutuksia pakkoavioliiton uhrin oikeuksien kannalta. Kohtuuttomana hankaluutena voidaan uhrin näkökulmasta pitää muun muassa avioliiton kumoamista edellyttävän näytön hankintaan, sen henkilökohtaiseen esittämiseen sekä kumotun avioliiton oikeudelliseen vaikutukseen erityisesti avioliiton solmimismaassa liittyvät haasteet. Välillisinä taloudellisina haasteina voidaan pitää hyvinkin konkreettinen mahdollisuus siitä, että ainakin osa oikeudenkäyntikuluista tultaisiin määräämään uhrin maksettavaksi. Tämän takia sisäministeriö esittää, että sen esille nostamat ja korostamat seikat huomioitaisiin lainsäädäntöhankkeen jatkovalmistelussa siten, etteivät pakkoavioliiton uhriksi joutuneet henkilöt joudu kantamaan yksin merkittäviä taloudellisia, henkisesti raskaita ja epävarmoja seurauksia, mitä luonnoksessa ehdotetussa avioliiton kumoamisesta voi seurata riitautustilanteessa.

Sisäministeriö katsoo, että lainsäädäntöhankkeen jatkovalmistelussa tulisi huomioida erityisesti uhrin asema ja oikeudet avioliiton kumoamista koskevaan oikeudenkäyntiin valmistautumisessa, itse oikeudenkäynnissä sekä oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten korvaamisessa nykyistä selkeämmin. Hallituksen esitysluonnoksesta käy ilmi, että avioliiton kumoamiseen liittyvät näyttövaikeudet, asian käsittelystä johtuvat oikeudenkäyntikulut ja epävarmuus päätöksen rajat ylittävistä vaikutuksista saattavat heikentää halukkuutta menettelyn käyttämiseen. Tämän takia uhrin oikeusturva tulisi varmistaa siten, ettei jo entuudestaan haavoittuvassa asemassa oleva uhri kannata riskiä riita-asian käsittelyn lopputuloksesta, vaan se jäisi viime kädessä yhteiskunnalle. Taloudellinen vaikutus yhteiskunnalle ei

Lausunto

SM2034317

09.12.2020

00.02.04

SMDno-2020-2446

näiltä osin olisi merkittävä. Kuten esitysluonnoksesta käy ilmi, avioliiton kumoamiseen liittyviä tapauksia tulee olemaan lukumääräisesti vähän.

Sisäministeriö pitää tärkeänä, että pakkoavioliiton uhrille avioliiton kumoamisprosessista mahdollisesti aiheuttamia kohtuuttomia hankaluuksia tai välillisiä taloudellisia vaikeuksia torjuttaisiin jo lainvalmisteluvaiheessa nykyistä selkeämmin. Lainvalmistelutyössä tulisi selvittää uhrin mahdollisuutta saada aina oikeudellinen apu maksutta ja varmistaa uhrille riittävä muu tuki oikeudenkäyntiä varten. Menettelyn kehittämisessä on sisäministeriön näkemyksen mukaan mahdollista etsiä erilaisia uhrien oikeuksia turvaava ratkaisuja esimerkiksi ihmiskaupan uhrien auttamista koskevasta lainsäädännöstä, jonka mukaan valtio korvaa kulut palveluista, jotka katsotaan ihmiskaupan uhrin auttamispalveluiksi.

Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen

Oikeusministeriön esitysluonnoksessa todetaan, että ulkomaisen avioliiton pätevyys ja tunnustaminen Suomessa tulee useimmiten esiin muuhun asiaan liittyvänä esikysymyksenä. Avioliiton tunnustaminen on esikysymys esimerkiksi sille, katsotaanko avioliitosta syntynyt lapsi avioliitossa syntyneeksi. Avioliiton tunnustaminen on myös edellytys sille, että puoliso voi hakea avioeroa, vaatia avioeroon liittyvää omaisuuden ositusta tai elatusapua taikka saada puolison kuollessa leskeneläkettä. Ulkomailla avioliiton solmineen henkilön asema tulee harkittavaksi myös turvapaikkamenettelyn, perheenyhdistämiseen perustuvan oleskelulupaharkinnan sekä kansalaisuuden hakemisen yhteydessä.

Esitysluonnoksen mukaan nykysäntelyn lähtökohtana on se, että vieraassa valtiossa solmittu avioliitto tunnustetaan, jos se on pätevä solmimismaassa tai puolisoiden kansalaisuus- tai asuinvaltiossa ja jos se ei ole oikeusjärjestyksemme perusteiden vastainen. Tämä vastaa länsimaissa yleisesti noudatettua kansainvälisen yksityisoikeuden perusperiaatetta vieraan oikeuden kunnioittamisesta. Sen yksi tarkoitus on välttää sellaiset tilanteet, joissa oikeustoimi on voimassa yhdessä valtiossa, mutta ei toisessa valtiossa. Näin vältetään niin sanotut ontuvat avioliitot. Avioliiton tunnustamatta jättäminen voi johtaa oikeudelliseen epävarmuuteen ja vaikeuksiin puolisoiden kannalta.

Sisäministeriö tuo tässä yhteydessä esiin sen, että alaikäisen avioitumista koskevan avioliittolain poikkeuslupasäännöksen kumoamiseen liittyvän hallituksen esityksen (HE 211/2018 vp) yhteydessä päädyttiin näistä edellä mainituista syistä olemaan esittämättä ulkomailla solmittujen avioliittojen tunnustamista koskevia säädösmuutoksia. Nyt lausuttavana olevassa esitysluonnoksessa pääsääntönä on edelleen se, että ulkomailla pätevästi solmittu avioliitto tunnustetaan Suomessa, jollei se ole oikeusjärjestyksemme perusteiden vastainen. Esitykseen tehdyn rajauksen mukaan ulkomailla alle 18-vuotiaana solmittu avioliitto ehdotetaan kuitenkin tunnustettavaksi vain erityisestä syystä, jos ainakin toisella aviopuolisoista oli avioliiton solmimishetkellä asuinpaikka Suomessa.

Esitysluonnoksessa tuodaan esiin, että lainsäädännössä ei ole osoitettu olevan ongelmia. Nykyinen sääntely jättää tilaa tapauskohtaiselle harkinnalle. Harkinnassa voidaan ottaa huomioon puolisoiden ja heidän lastensa etu. Toisaalta ehdottomuusperiaatteen nojalla voidaan olla tunnustamatta

Lausunto

SM2034317

00.02.04

09.12.2020

SMDno-2020-2446

avioliittoja, jotka on solmittu ulkomailla tarkoituksena kiertää Suomen lainsäädäntöä ja sen ikärajoja. Sen sijaan esitysluonnoksen mukaan alaikäisavioliiton tunnustamista koskevan sääntelyn muuttamistarve ja muutosehdotuksen vaikutukset ovat epäselviä. Tämä lisää riskiä siitä, että ehdotetulla lainmuutoksella on enemmän haitallisia kuin myönteisiä vaikutuksia. Yleinen etu saattaa olla ristiriidassa yksityisen edun kanssa.

Sisäministeriön näkemyksen mukaan lausuttavana olevan hallituksen esitysluonnoksen perustelut puoltavat luonnoksen vaihtoehtoista ratkaisumallia, jossa mahdolliset tulevat lainsäädännön tai viranomaiskäytännön yhtenäistämisen muutostarpeet arvioidaan todellisista tilanteista kerättävän tiedon perusteella ja sitä ennen pyritään muilla keinoilla ennaltaehkäisemään alaikäisten lähettämistä ulkomaille avioliiton solmimista varten.

Kansliapäällikkö

Kirsi Pimiä

Asiantuntija

Janne Juujärvi

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä.
Sisäministeriö 09.12.2020 klo 10:13. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Tiedoksi

Ministeri Ohisalo
Valtiosihteeri Parviainen
Ministerin erityisavustajat
SM/PO
SM/MMO